

III црногорска дивизија у завршним операцијама ЈА од Комова до Караванки

Послије веома тешких борби у току новембра и децембра 1944 год. против бројно и технички надмоћнијег 21. њемачког алпинског корпуса, који се повлачио са југа Балкана преко Албаније, Црне Горе и Санџака ка Вишеграду и Сарајеву (правцем Скадар-Подгорица-Колашин-Бијело Поље-Вишеград-Сарајево) и након ослобођења Црне Горе, — црногорска дивизија добила је задатак да, у склопу II ударног корпуса, учествује у офанзивним операцијама ЈА за потпуно и коначно ослобођење Југославије.

Пошто је јединицама II ударног корпуса од Врховног команданта постављен као први и хитан задатак ослобођење Сарајева, то је било потребно и III дивизију што прије пребацити из Црне Горе и довести у рејоне јужно од Сарајева.

Сарајево је било веома важни непријатељски чвор, посједнут и брањен јаким посадама, кроз који су се повлачиле главне њемачке снаге: са истока — из Србије и Санџака и са југа — из Херцеговине, према сјеверу долином ријеке Босне.

Да се онемогући нормално повлачење непријатељских снага ка сјеверу и да им се нанесе што одлучнији ударци на подручју Сарајева и у долини ријеке Босне и тако услови њихово уништење, потребно је било заузети овај важни чвор. Повезивање ослобођених територија Србије и Црне Горе са Херцеговином и Источном Босном проширивало је оперативно-стратешку базу наше војске — њене мобилизациске и снабдијевачке могућности, што је било врло значајно за даље вођење операција. Ослобођењем Сарајева требало је прекинути режим звјерских мучења и убијања који је своју крволочност према патриотском становништву нарочито испољио баш последњих дана пред непосредним ослобођењем града. Затим, повезујући се у ослобођеном Сарајеву са дивизијама трећег и петог корпуса, продором у долину ријеке Босне према Сави открити и угрозити десни бок непријатељског фронта у Сријему, а потом кренути у даљи ослободилачки поход на сјевер.

У часу пријема наређења дивизија се налазила са свим својим бригадама на просторији Колашин-Беране-Бијело Поље. Са све просторије, отпочео је половином јануара 1945 год. наступни марш њених бригада V пролетерске, 7 омладинске, 1X ударне —

према Сарајеву правцем: — Пљевља — Фоча — Калиновик. Марш на овој етапи изводио се под најнеповољнијим временским условима — нарочито сурова зима и дубоки снијег. Али високи морал борачког и руководиолачког састава, поносног на добијени задатак, савладао је све тешкоће. Дивизија, послје непрекидних усиљених маршева, преваливши пут од 350 км. долази пред циљ потпуно спремна и способна за престојеће борбе. Она хвата контакт са непријатељским дјеловима на даљним прилазима Сарајеву на линији Јахорина — Трново — Игман и одмах ступа у одлучне и тешке борбе. Овај сектор је био јако брањен а његово савлађивање је било отежано високим планинама, снијижним наметима и добро организованом одбраном истакнутих положаја и насеља дуж комуникације Трново-Сарајево. Послије непрекидних даноноћних борби цијелог фебруара и марта дивизија са овог правца задаје јаке и одлучујуће ударце спољној одбрани града и повезујући се са осталим нашим снагама које су оперисале на овом сектору, заједно са њима слама и непосредну, ближу одбрану града и побједоносно са јужне стране улази шестог априла 1945 год. (ноћу 5/6) у слободарско Сарајево.

Био је то велики и радосни дан када су се на улицама главног града Босне и Херцеговине срели борци и јединице које су учествовале у његовом ослобођењу. Ту су се нашли послје многих и дугих борби, тешких патњи и жртава борци Црногорци, Крајишници, Херцеговци, Босанци, Санџаклије и Србијанци, ухватили братско коло и заједно са ослобођеним народом извили пјесму слободи. Они су унијели у Сарајево побједоносне заставе славних дивизија: Треће, Четврте, Десете, Двадесет седме, Двадесет девете, Тридесет седме и Тридесет осме. Сопственим снагама и средствима ове наше јединице успјешно су извеле једну замашну операцију у склопу започетих офанзивних дјејстава Југословенске армије, која је коштала непријатеља огромних људских и материјалних жртава: преко 15.000 мртвих, рањених и заробљених.

250 мртвих и рањених бораца и руководиоца Треће црногорске дивизије за ослобођење Сарајева, са жртвама осталих јединица у овој борби уткано је у ону чврсту неразлучиву подлогу наше Народноослободилачке војске на којој почива и на којој је створено братство и јединство наших народа. Борци Црне Горе и овог пута су показали да знају највећом жртвом — својим животима да зидају зграду слободе и не остану дужни Босни, земљи чији су славни Крајишници остављали своје животе по црногорским планинама на ослободилачком походу јуначких крајишких јединица ка Србији и Београду.

Тако је Трећа дивизија часно извршила свој први дио задатка по предвиђеном плану офанзивних операција наше Армије.

Онај исти елан који је носио бригаде Треће дивизије у овом и многим дотадашњим борбама са којим су маршевали стотинама километара под најтежим условима да би узели учешћа у ослобођењу Сарајева и који их је унио у овај град, води их и даље ка сјеверу и сјеверозападу са славним крајишким, херцеговачким и србијанским дивизијама и бригадама. Послије успјешних борби у долинама ријека Босне, Врбаса и Уне и потпуно ослобођења Босне, наше јединице, међу којима Трећа црногорска дивизија, прешавши преко 500 километара са успутним борбама, прелази на територију братске Хрватске и заједно са хрватским јединицама продужава борбу за ослобођење још неослобођених хрватских села и градова и за ослобођење главног града Загреба.

Послије неколико дана жестоких борби на сектору Карловца, који је био врло јако непријатељско упориште у систему непријатељске одбране на правцу Загреба, Трећа дивизија својим пуним учешћем доприноси брзом сламању ове одбране и ослобођењу важног индустриског мјеста Карловца. Тиме су створени услови и за брзо ослобођење главног града Хрватске, који је повољним исходом операције био непосредно упрожен са Југа. У овим борбама Трећа дивизија, на додијељеном сектору фронта, показала је ону исту упорност као и у биткама за ослобођење Црне Горе и Сарајева часно извршавајући све своје постављене задатке.

Након ослобођења Карловца, дивизија, по наређењу, креће на сјевер преко Новог Мјеста и код Зиданог Моста прекида оступницу њемачким снагама, које су се повлачиле од Загреба долином Саве, принуђава их на предају, те тако долази до огромног ратног плијена. Између осталих непријатељских јединица овдје се предала и злогласна њемачка дивизија „Принц Еуген“.

Одмах затим Трећа дивизија добија задатак да хитно крене даље на сјеверо-запад и прекине комуникације које воде сјеверно од Љубљане у правцу Аустрије и тиме онемогући извлачење њемачких снага са територије Словеније. Усиљеним маршевима дивизија избија у рејоне Камника и Крања, повезује се на овој просторији са словеначким јединицама и прекидајући комуникације ка сјеверу, онемогућава извлачење непријатељских снага на том правцу и тиме убрзава њихову капитулацију пред удруженим јединицама Армије.

Овај славни пут, који је испуњен непрекидним четворомјесечним борбама и покретима на дужини од преко 1000 км., завршио се средином маја 1945 год. на сјеверо-западним границама наше домовине — на границама побјеђене Њемачке.

Извршавајући овај задатак, дивизија је уједно исписала једно од најљепших поглавља своје славне историје.

„Малена Црна Гора која је дала свој велики допринос у крви не само за своју слободу, већ и за слободу свих народа Југославије“ (Тито) с правом се поноси својим синовима — борцима

црногорских бригада, који су часно носили борбени елан црногорског народа од Лима и Мораче до Јулиских Алпи и Караванки и са тим еланом побјеђивали.

На примјеру бораца и руководиоца Треће дивизије, на примјеру њених палих хероја у Народно-ослободилачком рату уче се и васпитавају последице рата регрути који долазе у ову дивизију да служе свој обавезни војни рок. Надахњујући се борбеним традицијама своје славне јединице они ће бити увијек спремни за напоре и жртве ради одбране тековина за које су борци Треће дивизије заједно са борцима осталих дивизија Југословенске армије у току четворогодишње борбе проливали своју крв и дали своје животе.

Радован Вукановић,
генерал-лајтнант ЈА